

Juryrapport H. B. Jassin

De Martinus Nijhoffprijs voor vertalingen uit het Nederlands gaat dit jaar naar de 55-jarige internationaal bekende en gerespecteerde Indonesische essayist H.B. Jassin, criticus, tijdschriftleider en onvermoeibaar stimulator en geweten van het moderne Indonesische geestesleven sinds de jaren 1943. Binnen deze activiteit heeft hij onder meer tal van werken vertaald, van Frans tot Arabisch: hij begon met Saint-Exupéry en is nu bezig aan de *Koran*. Uit het Nederlands heeft Jassin vertaald o.m. een aantal essays van uiteenlopende aard, verhalen van Louis Couperus, en Multatuli's *Max Havelaar*.

Jassin werd geboren in Gorontalo op Noord-Celebes, en was alras in Djakarta al voor de oorlog actief als redactiesecretaris van het meest vooraanstaande letterkundige tijdschrift van Indonesië dat onder leiding stond van Mr. Takdir Alisjahbana. Hij heeft aan den lijve de Japanse bezetting ondervonden en zag zich in 1947 in zijn inmiddels onmisbaar geworden sociaal-culturele taak beknot door de Nederlands-Indische bezetting van de uitgeverij Balai Pustaka. Een ruime belesenheid in vele talen, en de wil en de roeping om de krachten van zijn snelgerijpte generatie en de daaropvolgende talenten te bundelen in alle variaties van een 'Indonesisch Geestesmerk' maakten hem van meet af aan tot een centrum, een vraagbaak — ook moreel — tot een literatuurhistoricus en tot een eenmans-literair archief. Dit laatste was des te moeizamer en des te heldhafter in de woelige perioden waarin Jassin kans zag het jonge patrimonium te redden. Zijn voorbeeld gaf moed en zelfvertrouwen. Na vijf eeuwen stond Indonesië voor een taak waarvoor het geen preceden ten meer kende. Elk ogenblik wanneer Jassin dat nodig achtte definieerde hij waar hij stond en waar de letterkunde en het geestesleven van zijn land stonden. Zijn functies in tijdschriften en op leerstoelen gaven vooral anderen volop kansen, en zijn suggesties voor proefschriften zijn even spreekwoordelijk als de zorg die hij zelf aan het werk van zijn leerlingen besteedde. Hij kon studies en documentaties laten verschijnen over zijn collega's dank zij zijn vanzelfsprekende zorg voor manuscripten die zijn collega's soms hadden laten zwerven in de meest afgelegen dorpen bij de mooiste meisjes. Tegelijk bouwde hij een archief op van buitenlandse, veelal Nederlandse, getuigenissen over het moderne Indonesische geestesleven.

Jassin is een voorbeeld van de bij uitstek humanistische intelligentsia van de derde wereld, waar men zoveel méér weet van ons dan omgekeerd, en van een kosmopolitisme dat niet gehandicapt wordt door van oudsher in Europa ontstane fanatieke systemen. Het is duidelijk dat de ontmoeting met Multatuli al in zijn vroege jeugd tot stand was gekomen, lang voor er sprake kon zijn van een vertaling. Het is altijd curieus geweest te bedenken dat Multatuli zijn *Max Havelaar* schreef in een tijd waarin elders koloniale expansie en erger het thema was voor verheerlijking door een Kipling en zijn gelijkgestemden in Frankrijk en Noord-Amerika. Juist de Nederlander Multatuli was voor Indonesië een begrip, maar de gewone man daar heeft hem een eeuw lang niet kunnen lezen. In de jaren '60 van deze eeuw werd een vertaling van de *Havelaar* in het Indonesisch afgewezen als onvoldoende voor

uitgave. Een andere vertaling was eveneens in manuscript tot stand gekomen, en wel door Indonesië's grootste schrijver, Pramudya Ananta Tur, maar onvindbaar geworden sinds de schrijver na de afgelopen omwenteling werd geïnterneerd. De lacune van een Indonesische *Havelaar* werd steeds voelbaarder, tot, in het kader van het Nederlands-Indonesisch cultureel akkoord, Jassin de kans kreeg zich aan een vertaling te wijden. De vijfduizend exemplaren van de eerste druk, van afgelopen zomer, zijn inmiddels weggevlogen.

De jury heeft uiteraard advies ingewonnen van diverse Indonesische en Nederlandse deskundigen. Multatuli is niet overal in zijn werk een zo makkelijk te vertalen auteur als men zich bij lezing zou kunnen voorstellen: er is de moeilijkheid van oer-Hollandse 19e-eeuwse passages, de zalverigheid van bepaalde figuren, etc.

Jassin is uitgegaan van zijn eigen opvatting van Indonesisch taalgebruik. Eén criticus, die weliswaar ook wat stroeve passages bij Jassin signaleert, vindt dat zijn vertaling dichterbij Multatuli staat dan de meest recente Engelse vertaling die hier en daar exacter is. De jury kan zich voorstellen dat Multatuli's ironische uitweidingen over de rijks-, mark- en burggraven van het Duitse Keizerrijk, over palfreniers, ulevellen, en de meningen inzake poëzie van een vroom makelaar in koffij makkelijker equivalenten vinden in het land en de taal van Dickens dan in dat van de gamelan. Moeilijk waren onder meer de verhelderingen die Multatuli zelf aanbrengt voor zijn verre Nederlandse publiek inzake 'Indische' toestanden. Jassin deed zijn keuze: en een ander advies spreekt met waardering van zijn 'bewuste loslating van schoolmeestersnormen', wat inderdaad zéér in de geest van Multatuli is, en van de 'durf van de auteur' om, in de fluctuerende situatie van het Indonesisch, 'nieuwe vormen toe te passen, nieuwe zinswendingen en nieuwe elementen'. Een auteur in Indonesië moet zijn taal normatief gebruiken: van die dubbele taak is Jassin's hele generatie zich permanent bewust geweest.

Een derde advies signaleert dat de vele stemmen, modulaties en intonaties van Multatuli's vele antagonistische figuren zuiver overkomen, en dat de vertaler op de juiste wijze hout snijdt waar hij snijdt, met begrijpelijkheid als maatstaf. Jassin, aldus dit advies, heeft veel afgewogen, juist gewogen en niets te licht bevonden.

Kortom, hij schiep een goed leesbaar Indonesisch boek, in levende actuele taal, met authentieke overbrenging van sfeer, en met de boodschap zuiver doorgegeven. Op grond van de drie hier aangestipte adviezen kon de Nijhoffprijs een van de bekroningen zijn die Jassin in een welbesteed leven ten beurt vallen.

De jury:

Prof. dr. S. Dresden, voorzitter

Prof. dr. J. C. Kamerbeek

Gerrit Kouwenaar

Adriaan Morriën

Paul Rodenko

Dolf Verspoor

Bert Voeten

Drs. H.J. van Royen, secretaris